

na uit over de moeilijkheden bij de vaststelling van den economischen levensduur en komt tot de conclusie, dat gestreefd zal moeten worden naar een redelijke overeenstemming tusschen belastingplichtigen en fiscus i/z een zoo bezwaarlijk exact te benaderen begrip, als de economische levensduur. Dit overleg heeft reeds plaats gevonden voor de rubbercultuur en voor de suikerondernemingen op Java, doch wij zouden te ver afdwalen, indien wij in die richting den schrijver verder zouden volgen. Deze komt ten slotte ook op het speciale probleem in dit artikel naar voren gebracht nl. den invloed, dien de stijging of daling van de vervangingswaarde der bedrijfsmiddelen moet uitoefenen op de afschrijvingen. De genoemde auteur merkt allereerst op, dat de Nederlandsche jurisprudentie, waarbij de Indische fiscus zich aansluit, afschrijving wegens stijging of daling van de vervangingswaarde *niet* erkent. Wij geven thans aan den schrijver zelf het woord voor de uiteenzetting van zijn standpunt, dat tegen deze fiscale opvatting indruischt:

„De leer van de organische winstcalculatie, ook indien daarbij de sterk onder den invloed van inflatie ervaringen staande Deutsche beschouwingswijze (*Schmidt*) wordt uitgeschakeld, voert tot de conclusie, dat een juiste benadering van het materiele begrip winst — waarop ook de Vennootschapsbelasting zich wil baseeren — zich niet verdraagt met de fictie van de jaarlijks gelijkblijvende waardevermindering der bedrijfsmiddelen, doch integendeel tot voorwaarde heeft een mede op grond van het conjunctuurverloop *gedifferentieerde* bepaling der jaarlijksche afschrijving, waarbij in de jaren der hausse een hogere afschrijving uit het bruto-inkomen moet worden bestreden dan in de depressie”.

„Voor een afschrijvingsplan, waarin behalve met economischen gebruiksduur, eveneens met de conjunctuurgolven rekening wordt gehouden, laten zich voldoende objectieve maatstaven aanwijzen. Een dergelijk afschrijvingsplan behoeft niet uitsluitend afhankelijk te zijn van het subjectieve inzicht van den ondernemer. Indien zooals reeds erkend wordt, een begrip als economische gebruiksduur in de praktijk van de belastingheffing hanteerbaar wordt geacht, dan zie ik niet in waarom omtrent den invloed van de conjunctuur op de afschrijving tusschen fiscus en de belastingplichtigen geen overeenstemming mogelijk zou zijn.”

Wij moeten ons tot dit beknopt excerpt bepalen, hoe lezenswaardig het betoog van den heer v. *Gruisen* ook in zijn geheel is. De lezer zal reeds bemerkt hebben, dat de schrijver meer in het bijzonder op het oog heeft de verdediging van hogere afschrijvingen in tijden van hoogconjunctuur en omgekeerd, maar niettemin mogen wij in zijn betoog toch ook beluisteren de algemeene strekking, dat bij de afschrijvingspolitiek, wil zij op realiteit berusten, rekening is te houden met de wijziging in de vervangingswaarde der vastgelegde middelen.

Mr. van Dijk bespreekt in zijn artikel *de fiscale gevolgen eener wijziging van het afschrijvings- of waardeeringssysteem*. De schrijver beantwoordt de vraag: hoe staat de fiscus tegenover wijziging in het afschrijvingssysteem, als volgt:

„Het is een merkwaardig verschijnsel, dat de beslissingen hierover steeds in het voordeel van den fiscus uitvallen. Heeft iemand steeds een vast percentage afgeschreven op zijn bedrijfsmiddelen en wil hij dit verhoogen wegens het eerder dan verwacht buiten gebruik stellen van een deel der bedrijfsmiddelen, dan roept de fiscus hem halt toe, d.w.z. voor de vaststelling van de inkomstenbelasting houdt de fiscus met deze verhoogde afschrijving geen rekening (arrest H.R. 30 Nov. 1927, B. no. 4164). In het algemeen is men bij afschrijvingen tegenover den fiscus gebonden aan een eenmaal gevolgd systeem, ja zelfs aan de plaats gehad hebbende afschrijvingen zelve.”

„Echter niet de fiscus; zoowel het arrest van den Hoogen Raad van 18 Nov. 1931 (B. no. 5087) als dat van 3 Februari 1932 (B. no. 5164) constateert, dat de Inspecteur *niet* gebonden is aan wat hij vroeger omtrent bepaalde afschrijvingen erkend of beslist heeft.”

Zooals ook Mr. van Dijk in zijn artikel doet uitkomen, is het

moeilijk het standpunt der fiscale jurisprudentie ten aanzien van het afschrijvingsprobleem te waardeeren. Wij hebben ook de latere beslissingen in belastingzaken nog eens nagegaan, doch geen uitspraak kunnen vinden, waaruit een andere fiscale opvatting bleek. De Hooge Raad handhaaft ook in zijn laatste arresten het standpunt, dat van een door belanghebbende gevolgd systeem van afschrijving *alleen mag worden afgeweken, indien het in strijd is met goed koopmansgebruik*. Tengevolge dezer opvatting van den H.R., waaraan de fiscale ambtenaren zich houden, dringt zich des te meer naar voren de beteekenis van het begrip „goed koopmansgebruik” i/z afschrijvingen. Merkwaardig is, dat de vrijheid van afschrijven bij de N.V. in ons land, geleid heeft tot verschil in opvatting omtrent de te volgen afschrijvingspolitiek. De particuliere ondernemer zal er steeds op uit zijn afschrijvingen zoo hoog op te voeren als fiscaal toelaatbaar is. De bestuurders eener N.V. missen dit fiscale leitmotief. Hunne afschrijvingspolitiek wordt door geheel andere beweegredenen beheerscht. Deze kunnen leiden zoowel tot lagere als tot hogere afschrijvingen dan de fiscale normen.

De zoo even gememoreerde verschillende houding tegenover het afschrijvingsprobleem in het algemeen is ook van invloed op de wijze, waarop de in dit artikel naar voren gebrachte kwestie opgelost zal worden:

- a. door den particulieren ondernemer;
- b. door het bestuur eener N.V.

De eerste mag zijn traditioneel systeem van afschrijven niet verlaten, tenzij het in strijd mocht zijn met goed koopmansgebruik. De vraag dringt zich nu naar voren: *eischt goed koopmansgebruik bij waardedaling der gebruiksmiddelen, niet eene herziening der afschrijvingen*, in dier voege dat:

- 1e. de boekwaarde der activa wordt teruggebracht tot hunne reproductiewaarde;
- 2e. de normale afschrijvingen gebaseerd worden op de reproductiewaarde;
- 3e. de amortisatierekening, waarop het kapitaalverlies door de waardevermindering der activa is over te boeken, in enkele jaren ten laste der verlies- en winstrekening wordt afgeschreven.

Het wil mij voorkomen, dat goed koopmansgebruik eene herziening der afschrijvingspolitiek in bovenstaanden geest eischt in alle gevallen, waarbij de boekwaarde der immobilia is gedaald ver beneden hunne reproductiewaarde. Ter adstruatie van dezen eisch beroep ik mij, zoowel op de uitspraak van Prof. *Lieftinck*, het uitgangspunt dezer beschouwingen, als wel op de in de praktijk gebleken behoefte eener herziening der afschrijvingen. Erkent men de noodzakelijkheid om onder bepaalde omstandigheden de afschrijvingen op een nieuwe bedrijfseconomisch juistere basis te brengen, dan kan gezegd worden, dat het tot dusverre gevolgde systeem van afschrijving in strijd is met goed koopmansgebruik, zoodat ook *de fiscus de gewijzigde verbeterde methode van afschrijving als zoodanig heeft te aanvaarden*.

De bestuurders eener N.V. kunnen te allen tijde tot de verbeterde methode van afschrijving overgaan, zonder dat zij t.d.z. eenigen strijd met den fiscus hebben te duchten.

J. J. M. II. NIJST

EENIGE BEDRIJFSECONOMISCHE AANTEKENINGEN OMTRENT MIJNBEDRIJVEN.

Onder bovenstaanden titel komt in het Juli-nummer een artikel voor, waarin de heer A. *Ritz* den mijnbouwer bijlicht bij zijn duister gewroet in 's aardrijks ingewand, een hulp die

door dezen in het algemeen dankbaar wordt aanvaard. Want duister is het in den mijnbouw, niet alleen in de slecht verlichte gangen, schachten en werkplaatsen, doch duisternis heerscht ook in de groote bibliotheek der Natuur, waar slechts zoo nu en dan een enkele bladzijde van het oude wetboek door een schamel lichtje wordt beschenen en waar het slechts een enkele is gegeven de daarin neergeschreven regels te lezen, regels welke hem moeten leiden bij het zoeken naar den sleutel der ondergrondse schatkamers.

Doeh hoezeer de mijnwerker ook gesteld is op licht in de duisternis, hij kan alleen baat hebben bij licht, dat een reëel beeld geeft van zijn werkfront, dat de werkelijkheid met groo-ter scherpte doet uitkomen, dat niet gebroken is door prisma's of gekleurd door bonte glazen.

Is dit laatste het geval, dan geeft hij de voorkeur aan zijn oude Davy-lamp, die weliswaar geen fel, onwezenlijk licht verspreidt, doch die hem het vertrouwde schijnsel geeft, waarbij hij zijn arbeid in de juiste proporties ziet, ten voordeele van zijn werkgevers.

En des te eerder geeft hij daaraan de voorkeur, als hij den nieuwe verlichtingsdeskundige zijn licht met luid gerucht hoort aanprijzen en hij het gebruik van zijn oude lamp een „blunder” of een „cardinale fout” hoort noemen.

Het reële beeld van den mijnbouw zien wij in het licht des heeren *Ritz* niet. Zijn optiek schijnt onjuist ingesteld te zijn, zoodat het beeld seheef en vertrokken wordt.

Dit aan te toonen is het doel van dit stuk.

De heer *Ritz* vat den inhoud van het eerste deel van zijn be- toog als volgt samen:

„In het algemeen kan men dus zeggen, dat in een mijn- „bedrijf de ontginningspolitiek crop gericht moet zijn de „aanwezige delfstofvoorkomens zoo spoedig aan de opper- „vlakte te brengen als de techniek zulks toelaat, en dat „daarbij de goedkoopst te winnen gedeelten het eerst in „bewerking genomen moeten worden, geleidelijk over- „gaande tot duurdere. Met die restrictie evenwel, dat er „naar gestreefd moet worden om in tijden van de hooge „prijzen de goedkoopste gedeelten te ontginnen en de min- „der rijke gedeelten in overeenstemming daarmee moeten „blijven liggen tot tijden van minder goede prijzen.”

Ieder econoom zonder mijnbouw-ervaring zal deze drie stel- lingen vermoedelijk onderschrijven, doch iedere mijnbouwtech- nieus met belangstelling voor de economische wetenschap (er zijn er inderdaad, al wil de heer *Ritz* ons doen gelooven, dat technici de economische onderwerpen „verachten”) zal zeggen: „Kon dat maar! In 99 van de 100 gevallen is dat echter on- mogelijk!”

De heer *Ritz* licht zijn stelling toe met een voorbeeld:

„Indien een goudvoorkomen bestaat uit een kleine ader „met eenige groote goudklompen, die b.v. 10 millioen „waard zijn, dan zou het dwaas zijn een bedrijf voor 10 „jaar op te zetten, omdat men een inkomen van 1 mil- „lioën per jaar wenscht te hebben. In dat geval zal men „goed doen het voorkomen in b.v. 1 maand uit te putten „en de voorraad goud desnoods vast te houden om daarvan „ieder jaar $\frac{1}{10}$ af te geven.”

Met een dergelijk voorbeeld verliest de heer *Ritz* evenwel alle realiteit uit het oog. In de eerste plaats is een klomp goud als door hem bedoeld niet groot, d.w.z. de afmetingen zijn niet overweldigend. Een dergelijke klomp heeft een inhoud van slechts 330 liter. Ligt deze klomp aan de oppervlakte, dan be- hoeft men geen mijnbouw te beginnen. Men neemt hem mee

en is een rijk man. Ligt deze nugget evenwel slechts 10 cm on- der de oppervlakte van het vaste gesteente dan kan het zijn, dat men jaren exploreert en een vermogen spendeert aan tun- nels en schachten, dat men zelfs dicht in de nabijheid van de 10 millioen goudbonk komt, zonder er iets van te ontdekken, en niets anders vindt dan den zooveel armeren ader, die even- wel bij exploitatie wellicht een matig jaarlijksch rendement op- levert.

Doeh, afgezien van dit niet aan de werkelijkheid ontleende voorbeeld, in verreweg van de meeste gevallen kent men in den mijnbouw de afmetingen van de ertsreserve niet. Slechts in geval van zeer massale, van alluviale afzettingen, of bij kolen- velden, kan men zich een eenigszins afgerond beeld vormen van de voorraden, waarover men in de aarde en binnen de con- cessiegrenzen beschikt. Vele mijnen hebben onderzochte, dus be- kende, ertsreserves, welke uitzicht geven op een voorzetting van het bedrijf op den zelfden voet, gedurende 4, 5 wellicht 10 jaar, doch zelden meer.

In ander verband roert de heer *Ritz* dit punt aan, doch hij zag de practische beteekenis er van over het hoofd voor zijn eerste stelling: „zoo snel mogelijke afbouw”. Hij zal zeggen, dan maar op grooter schaal exploreren! Doch exploreren is duur en bovendien de galerijen en schachten in exploratie-afdeelingen van een mijn (gewoonlijk verder naar de diepte) kosten al die jaren onderhoud, ventilatie, waterloozing, enz. De practijk ziet er noodzakelijk anders uit dan de heer *Ritz* zich voorstelt.

Ook zijn tweede stelling: „eerst het rijke, dan het arme”, is slechts in uitzonderingsgevallen uitvoerbaar. Nadat in een mijn een afdeeling is afgebouwd en de open gekomen ruimte is op- gevuld komt het gesteente in druk, omdat de opvulling nooit het afgebouwde erts geheel kan vervangen. Wil men later zoo'n afdeeling opnieuw openen om de achtergelaten armere stukken te halen, zooals de heer *Ritz* wil, dan is zoo'n heropening meest- al zeer gevaarlijk, kost veel aan betimmering en aan ventilatie, leidt tot groote afbouwverliezen en is in vele gevallen zelfs geheel onuitvoerbaar. Zeker, selectie is in zekere mate mogelijk, indien de arme en de rijke erts in goed gescheiden gedeelten voorkomen, doch ook in dit opzicht ziet de practijk er eenigs- zins anders uit dan een niet mijnbouwkundige zich dat indenkt.

De omstandigheden dwingen gewoonlijk tot gelijktijdig win- nen van arm en rijk, zoodat de stelling, welke volgens den heer *Ritz* door mijnbouwkundigen zoo vaak wordt verkondigd, nl. dat naar een zoo constant mogelijken gemiddelden kostprijs moet worden gestreefd, geen stelling is, doch meestal een nood- zaak. „Alleen-rijk-winnen” brengt mee een sterk ingekrompen ertsreserve, derhalve een daaraan aangepaste kleinere jaarpro- ductie en dus zwaarder drukkende vaste kosten.

Doeh ook de in het begin van 's heeren *Ritz* artikel gedane uitspraak, dat geen erts moet worden gewonnen, waarvan de kostprijs ligt boven den marktprijs, dient in dit verband te wor- den herzien. Een voorbeeld moge dit verduidelijken:

Men heeft de beschikking over een bekende ertsreserve van: 250.000 ton erts met 15 gram goud, en van 250.000 ton erts met 10 gram goud.

De proportionele kosten bedragen f 15.— per ton, de op- brengst f 1,65 per gram goud, de vaste kosten bij een productie van 50.000 ton erts per jaar f 250.000, bij het dubbele van f 300.000.—.

50.000 ton rijk erts per jaar geeft een jaarwinst van f 237.500.

50.000 ton arm erts per jaar geeft een jaarverlies van f 175.000.

50.000 ton arm + 50.000 ton rijk erts per jaar geeft een jaarwinst van f 262.500.—.

Het is duidelijk, dat het laatste geval zal leiden tot een grooter totaal-winst dan het eerste. Overwegingen van derge-

lijken aard bepalen de bedrijfspolitiek in den mijnbouw in veel sterker mate, dan de richtlijnen van den heer *Ritz*, en ten rechte.

Want de op het oog zoo belangrijke stelling: „win rijk erts bij hoogen marktprijs, arm erts bij lagen marktprijs”, is in de praetijk evenmin uitvoerbaar, althans in de meeste gevallen. Neemt men een oogenblik aan, dat om technische redenen een selectie van arm en rijk mogelijk is, zooals dat b.v. bij enkele alluviale delfstofafzettingen het geval is, dan blijft nog het bezwaar van de prognose der marktprijzen. „Mining” wordt dan nog meer „chance” dan nu reeds het geval is. De heer *Ritz* teekent in zijn grafiek no. 1 een dalende trend in den marktprijs en verwijt den bedrijfsleider-technicus, dat hij een aversie heeft tegen economische onderwerpen, als deze niet wil inzien, dat hij een bedrijfspolitiek moet volgen als door den heer *Ritz* aangegeven, doch het geval zou heel anders worden, indien de marktprijs een stijgende trend heeft van dezelfde orde. En wie kan zeggen, welke aanname van beide juist is? Marktprijs-prognose als basis voor de bedrijfspolitiek is een leuze, welke slechts door weinigen zal worden overgenomen.

Dit wat het eerste deel van het artikel van den heer *Ritz* betreft. Het tweede deel is gewijd aan royalty en ondernemers-rente. De schrijver begint met te zeggen, dat het bij mijnbedrijven zeer veel voorkomt, dat de uiteindelijke beschikkings-macht over de delfstofafzetting niet in handen is van den exploitant, m.a.w. dat de eigenaar de exploitatie heeft uitbesteed, zoodat deze laatste van den exploitant een royalty ontvangt. Ik zou willen opmerken, dat dit geval eerder uitzondering is dan regel. En zeker zal dan nooit de toerekening van de winst kunnen plaats hebben als door den heer *Ritz* gedaan, immers in 99 van de 100 gevallen weet de eigenaar van de afzetting niet hoeveel erts of kolen of olie deze bevat en de uitvoerder der werkzaamheden ontgint niet alleen, doch hij exploreert bovendien en in de eerste plaats, met alle risico daaraan verbonden. De billijke vergoeding gebaseerd op de winst van den grensproducent moge theoretisch fraai bedacht zijn, doch in de praetijk zal de eigenaar van een concessie op een dergelijke basis nooit een exploitant vinden.

Dat technische schrijvers over mijnbouwkundige onderwerpen als *Hoover* en *Krusch* in hun handboeken geen theoretische richtlijnen volgen, als die van den heer *Ritz*, ligt voor de hand. Immers in de praetijk van het mijnbouwvak komen waarde bepalingen ten behoeve van fusie, liquidatie of reorganisatie minder vaak voor dan ramingen voor den verkoop van mijnen, met de aanwezige installatie, gedolven schachten en galerijen, en al, waarbij het in de Amerikaanse, Australische en Afrikaanse praetijk gewoonlijk gaat om betrekkelijk kleine eigendommen. De handboeken van *Hoover* en *Krusch* zijn in de eerste plaats daarvoor geschreven.

Uit het artikel van den heer *Ritz* spreekt een algemeene tendenz van weinig waardeering zijnerzijds voor de inzichten van den mijntechnicus, naar zijn meening ontstaan door onbekendheid met, en verachting voor de economische wetenschap. Zijn oordeel zou vermoedelijk anders zijn en zeker anders zijn geformuleerd, indien hijzelf minder onbekend met de specifieke eigenaardigheden van den mijnbouw ware, dan hij zich in dit artikel heeft getoond.

Ir. A. L. TER BRAAKE

Dupliek

De bovenstaande kritiek van Ir. A. L. ter Braake werd mij vóór publicatie toegezonden, zoodat ik in staat ben gesteld daarop reeds aanstonds van replek te dienen. Na lezing heb ik mij oorspronkelijk afgevraagd of ik daarop wel zou ingaan.

Uit het medegedeelde blijkt n.l. dat wij zoo ver van elkaar staan, dat ik me heb afgevraagd, of er wel voldoende overeenstemming van inzicht bestond om discussie mogelijk te maken. Te meer achtte ik dit van belang omdat het me noodwendig moest voeren op een aangelegenheid die slechts zijdelings verband houdt met de bedrijfseconomische tendenzen, welke het onderwerp van discussie uitmaken, n.l. het verschil in standpunt, van waaruit de technicus en de bedrijfseconoom de onderneming ziet.

Niettemin heb ik gemeend dit bezwaar te moeten overwinnen omdat de zaak toch van voldoende belang geacht mag worden om haar in het juiste daglicht te stellen. Ik hoop door een zake-lijke behandeling de bestaande tegenstelling niet toe te spitsen. Overigens was kritiek wel te verwachten, daar het nu eenmaal regel schijnt te zijn, dat nieuwe inzichten ertoe uitlokken. Het zou mij liever geweest zijn, als wij een betere gemeenschappelijke basis voor discussie gehad hadden, en niet op zijpaden zouden behoeven te gaan, maar over dit bezwaar heb ik mij zooals gezegd uiteindelijk heengezet.

Uit verschillende plaatsen van de kritiek blijkt dat het vooral de noot onderaan blz. 105 is, omtrent den tegenzin die technische schrijvers veelal toonen tegen economische onderwerpen, die Ir. ter Braake diep heeft getroffen. Het spijt mij uiteraard, dat deze opmerking zoo is opgevat, maar het beste bewijs voor haar juistheid is n.m.m. de kritiek zelf van Ir. ter Braake, waar hij zich zelfs in dit geval blijkbaar niet heeft kunnen onttrekken aan zijn voorkeur voor absolute wetmatigheid.

Het is n.l. een bekend verschijnsel, dat wiskundige wetten een geheel andere beteekenis hebben dan economische. Gene geven onveranderlijke samenhangen weer, waarbij afwijkingen of uitzonderingen eenvoudig ondenkbaar zijn. Deze daarentegen geven slechts tendenzen aan; weliswaar duidelijk waarneembaar, maar die toch iedereen schijnbaar naar willekeur kan beïnvloeden, zoodat uitzonderingen veelal voor het grijpen liggen.

Tot den technicus spreken de exacte wetten, waarbij alle verhoudingen in maat en getal zijn uit te drukken natuurlijk veel meer dan losse tendenzen. En zoo ontstaat het gevaar, dat hij meer zal streven naar technische volmaaktheid bij allerlei onderdeelen van het productieproces, waarvan het nut zich immers in exacte cijfers laat uitdrukken, dan naar hoogste overschot van opbrengst in geld boven de kosten, waarbij met allerlei aan wisseling onderhevige factoren moet worden rekening gehouden. Wie langeren tijd in het bedrijfsleven heeft rondgezien zal meermalen kunnen constateeren hoe technisch volmaakte productiemethoden in winst-capaciteit vaak belangrijk achterstaan bij z.g. sterk verouderde. Ook bij het mijnbedrijf is dit vaak duidelijk merkbaar. Voor den niet-technisch-geschoolde is de keus in dergelijke twijfelgevallen blijkbaar minder moeilijk. Ik heb hierin – evenals anderen trouwens – de verklaring meenen te vinden voor het opmerkelijke feit, dat niet-technici, aan het hoofd van zuiver technische bedrijven vaak zooveel succes is beschoren.

De opmerkingen zelf van Ir. ter Braake zijn trouwens het beste bewijs voor de moeilijkheid, die technici ondervinden bij het aanvaarden van bedrijfseconomische wetten. Ook hij heeft zich blijkbaar nog niet kunnen ontworstelen aan de meerdere perceptibiliteit van wiskundige wetten. Hij heeft naar wiskundige waarheden gezocht en is zeer teleurgesteld die niet te hebben gevonden, omdat op het door deductie verkregen resultaat ook nog uitzonderingen blijken te bestaan.

Zoo wordt wel erkend, dat selectie van arm en rijk mogelijk is bij goed gescheiden voorkomen, maar een regel, waarbij met deze mogelijkheid rekening gehouden is, wordt niet als juist erkend, omdat er zich ook andere gevallen kunnen voordoen, waar splitsing tusschen arm en rijk technische moeilijkheden kan veroorzaken.

Wel wordt erkend, dat in vele gevallen (zeer massale- of alluviale afzetting of kolenvelden) een overzicht van de voorraden bestaat, maar blijkbaar mag niet deze wetenschap geen rekening gehouden worden, omdat er ook gevallen zijn, waarin slechts voor 4, 5 of 10 jaar vooruit bekend is, hoeveel erts aanwezig is.

Ir. ter Braake trekt uit deze gevallen de conclusie, dat er van regels derhalve geen sprake kan zijn. Ik daarentegen zie ze als modificatie van den regel, waarbij technische bezwaren het nemen eener beslissing wel kunnen bemoeilijken, maar waar de tendenz niettemin blijft bestaan en voor den bedrijfsleider, die ze onderkent, derhalve winst is te behalen.

Als algemeene voorwaarde heb ik in mijn samenvatting opgenomen, dat de techniek het nemen van de bedoelde maatregelen moet toelaten en meende daarmee voldoende te hebben aangeduid, dat technische factoren toepassing der voordeeligste exploitatiemethode kunnen verhinderen. Blijkbaar is dat evenwel niet voldoende geweest.

Een puntsgewijze behandeling geeft mij verder nog aanleiding tot de volgende opmerkingen:

1c. De z.g. 10 miljoen goudbonk (ik heb overigens gesproken van een ader) heeft slechts gediend als voorbeeld. Indien hij bestaat, hoop ik voor Ir. ter Braake, dat hij hem niet in het vaste gesteente behoeft te zoeken, maar voor mijn betoog was dat onverschillig, daar de ligging bij mij bekend was. Het ging nog slechts om de wijze, waarop de ader geëxploiteerd moest worden en daarbij bleek, dat snelle afbouw meer winst zou opleveren, dan vertraagde.

Dat het voorbeeld niet direct aan de werkelijkheid ontleend is, mag mij toch niet als verwijt aangewreven worden. Het beding van duidelijkheid stelt in sommige gevallen eenvoudig als eisch dat simpele en sprekende voorbeelden genomen worden. Indien de econoom de prijswetten tracht te verklaren, stelt hij tien adspirant koopers met waardeeringen van 10 tot 1 tegenover tien verkopers met waardeeringen van 1 tot 10. Natuurlijk heeft zich dit geval nooit voorgedaan en zal het zich ook nooit voordoen, maar zijn daardoor de prijswetten veroordeeld?

2c. Zoals ik hierboven reeds mocht opmerken, hebben mijn aantekeningen niet alleen betrekking op ertsmijnen van een bepaalde soort (primair voorkomen) waarin slechts een deel van den geheelen ader bekend is, doch heb ik de niet onbelangrijke rest, als kolonmijnen, ertsmijnen met massale en alluviale afzettingen niet willen uitschakelen. En waar het bestaan der aangeduide tendenzen voor deze laatste groep in confesso is, zal Ir. ter Braake ook moeten erkennen, dat zij bestaan, al kent de bedrijfsleider den geheelen omvang van het delfstofvoorkomen niet. Alleen zal hij in dit geval zijn beschouwingen over een kleinere hoeveelheid ¹⁾ delfstof moeten uitstrekken. Ik heb dan ook niet heil gezien in het op groter schaal exploreren, zooals Ir. ter Braake veronderstelt, doch meende een bedrijfseconomische wenschelijkheid te zien, in zoo snel mogelijk afbouwen van het bekende gedeelte. Dit neemt intusschen niet weg, dat ook ik voorstander ben van rationeele exploratie.

3c. Dat er soms technische bezwaren bestaan tegen de stelling „eerst het rijke, dan het arme” zooals b.v. bij z.g. randstukken, was mij heusch wel bekend. Ik heb dan ook duidelijk als algemeene voorwaarde gesteld, dat de techniek de gekozen exploitatie moet toelaten. Maar ook hier zie ik nog een algemeene tendenz. Want ook die armere stukken, die grenzend aan de rijkere voorkomen, en waarvoor niet kan worden teruggeko-

men op dezelfde plaats, zullen alleen dan mogen worden meegenomen, als de „zusätzliche kosten” minder zijn dan de opbrengst van het erts.

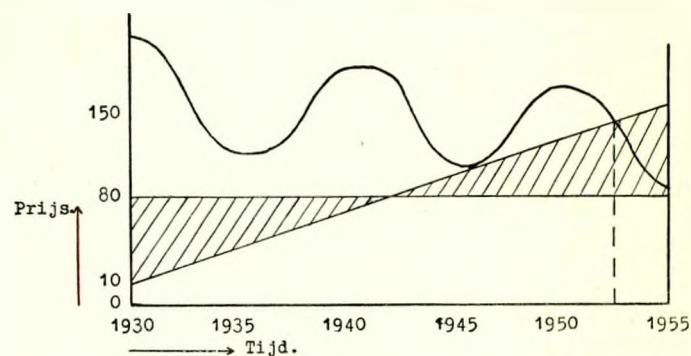
4c. Ir. ter Braake wil verder aantonen, dat er een uitzonderingsgeval bestaat, waarin (duurzaam) ook boven kostprijs, erts moet worden gewonnen. Dit bewijs is slechts mogelijk, doordat hij nog van een te elementair kostprijsbegrip uitgaat. In plaats van voor het armere gedeelte, waaromtrent men zich de vraag van al of niet-ontginning stelt, met „zusätzliche Kosten” te rekenen, gaat hij eerst een doorsneeprijs per M³ grondverzet voor beide stukken berekenen en komt dan uiteraard tot een verkeerde conclusie. De berekening had in het door Ir. ter Braake gekozen voorbeeld als volgt moeten opgesteld worden.

	Prop. kosten per m ³ grondverzet.	Vaste kosten.	Opbrengst.	Winst.
Arm erts ...	f 750.000.—	f 250.000.—	f 1.237.000.—	f 237.500.—
Rijk erts ...	„ 750.000.—	„ 50.000.—	„ 825.000.—	„ 25.000.—

Het arme erts zal dus niet moeten worden opgedolven, ofschoon het verlies oplevert, zooals Ir. ter Braake meent, maar omdat de opbrengst 25.000.— hooger is dan de kosten.

Feitelijk ligt deze vraag trouwens op ander terrein. Het is n.l. dezelfde, die de fabrikant zich moet stellen, als hij meerproductie tegen lagere prijs kan afzetten. Voor den bedrijfs-econoom levert dit geval geen moeilijkheden op, als kosten en meerkosten bekend zijn.

5c. In grafiek No. 1 is inderdaad met een dalende trend rekening gehouden en wel om twee redenen. In de eerste plaats, omdat een dalende trend regel zal zijn, door voortdurende verbetering van productiemethoden. In de tweede plaats, omdat de figuur daardoor aan duidelijkheid wint. Dat bij stijgenden trend voor den prijs, (die ik afgezien van veranderingen op de geldzijde overigens duurzaam onbestaanbaar acht), trouwens dezelfde tendenz bestaat, moge blijken uit de volgende tekening, waarin de gegolfde prijslijn onder denzelfden hoek ($\pm 50^\circ$) stijgt als ze in de oorspronkelijke tekening daalt. Het snijpunt met de kostprijslijn, d.w.z. het extra-voordeel bij uitdelling naar opklimmende kostprijzen, blijft bestaan, al is dat punt dan iets verder naar rechts verschoven.

In mijn betoog is van marktprijsprognose niet gerept, omdat die niet noodzakelijk was om de aanwezige tendenzen te onderkennen. Waar in ieder mijnbedrijf echter bij herhaling beslissingen te nemen zijn, die verband houden met het toekomstig verloop van den prijs der delfstof lijkt het mij wel aanbevelens-

¹⁾ Ik meen in dit verband liever van een hoeveelheid te moeten spreken dan van een aantal jaren, zooals Ir. ter Braake doet. De tijdmaat impliceert immers een vaststaande snelheid van uitdelling, terwijl de variabiliteit ervan juist een element in de discussie uitmaakt.

waardig voor iederen bedrijfsleider, om zich daarvan althans eenigszins op de hoogte te houden.

6e. Tot slot nog een enkel woord over het door mij behandelde geval van toerekening. Dat in Ned.-Indië overdracht van het ontginningsrecht tegen een zekere royalty niet veel voorkomt is bekend en te verklaren uit de omstandigheid, dat hier de eigenaar geen ontginningsrecht bezit. In Angelsaksische landen (ook Amerika) is dit evenwel anders. Overigens is het n.m.m. van weinig belang of de royalty praktisch veel of weinig uitgesplitst wordt, omdat dit inkomensbestanddeel op zichzelf reeds van zooveel belang is, dat de mijnexploitant zich voor de grootte ervan moet interesseeren. Of verkoop meer voorkomt dan fusie of omgekeerd is eveneens geheel onverschillig voor ons betoog, daar zich ten opzichte van waardebepaling der delfstofafzetting dezelfde problemen voordoen. Overigens neemt verkoop vaak den vorm van fusie aan en omgekeerd.

Ja, indien noch de verkooper, noch de kooper kunnen vermoeden hoeveel delfstof zich in hun grond bevindt moet hun handel uiteraard een slag in de lucht blijven. Vele schrijvers op mijnbouwkundig gebied geven echter omstandig aan, hoe men grootte en gehalte van een delfstof-voorkomen moet bepalen en trachten derhalve de basis voor een berekening te verschaffen. Het is mij daarbij juist opgevallen, dat men niet denkt aan uitsplitsing van de waarde van het delfstof-voorkomen. Voor die exploitanten, die dit niet willen kennen is mijn artikel inderdaad niet geschreven. Ik vermoed echter, dat er ook nog dezulken zijn, die zoo volledig mogelijke kennis omtrent hun bedrijf wenschen te bezitten. Uit de totnut toe naar aanleiding van het artikeltje ontvangen brieven meen ik te mogen opmaken, dat dit vermoeden niet ongegrond is.

A. RITZ

Verbetering

In het artikel van den heer Ritz voorkomende in het nummer van Juli j.l. staat:

bladz. 105, kolom 2: luxen lees *kuxen*.

bladz. 105, kolom 2: exploitatie lees *exploratie*.

bladz. 104, kolom 2: Koostprijs voor lees *Kostprijs voor*.

EXAMENWEE

De tijd, waarin de eene helft van Nederland de andere helft examineert is alweer zoover achter den rug, dat men nu met een meer bezonken oordeel de resultaten kan overzien.

Een geestige uitbeelding van ons examenlievend volk trof mij in de caricatuur van de Haagsche Post, waarbij in de kaart van Nederland Friesland het hoofd van den examinerator voorstelde zich vragend buigend over den armen examinandus, wiens angstig gelaat door de Ysselmeerkustlijn van Noord-Holland werd uitgebeeld.

Op dit slagterveld vallen slachtoffers, verdiend, maar soms ook onverdiend! Evenzeer als omgekeerd bij de geslaagden, de objectiviteit gebiedt dit te erkennen, het succes niet altijd even verdiend is.

De teleurstelling en het psychische leed vooral, in die gevallen, waar over een niet oproepen gerechtvaardigd verschil van meening kan bestaan, weegt dusdanig zwaar, dat elke poging die tot verbetering kan leiden, niet achterwege mag worden gelaten.

Het wil mij voorkomen, dat degenen, die uit hoofde van hun contact met de examinandi hierover inzichten hebben, die daartoe kunnen bijdragen, verplicht zijn deze te uiten; aan welken roep ik mij persoonlijk gedrongen voel in het navolgende te voldoen.

Ons Instituut dient wat eigen organisatie betreft een voorbeeld te zijn en tot voor kort heb ik gemeend, dat wat in het bij-

zonder de schriftelijke examenregeling voor B & C aangaat, deze inderdaad de kroon spande. Niet zonder voldoening konden teleurgestelden kandidaten de objectiviteit van de bestaande regeling voorhouden, hierin bestaande, dat een subcommissie van 3 examinatoren onafhankelijk van elkaar hun waardeering van elk der 4 vraagstukken van de hen toebedeelde groep kandidaten inzenden bij den Voorzitter van de Examencommissie, waarbij de kandidaten slechts met een nummer worden aangeduid; de persoon van den kandidaat blijft dus bij deze beoordeeling onbekend.

Na deze cijfers ingezonden te hebben, komen de drie examinatoren bijeen, om hun waardeeringen onderling te vergelijken, teneinde voor elk vraagstuk van elken kandidaat een gezamenlijk eindcijfer vast te stellen. Mochten hierbij meningsverschillen of groote afwijking in de waardeering blijken te bestaan, dan komt het geval in de slotvergadering nog eens in behandeling en beoordeelt opnieuw een andere examinerator als arbiter het betrokken vraagstuk waarover verschil van meening bestond.

In deze slotvergadering pas wordt het naamgeheim verbroken, terwijl ten overvloede opgemerkt moge worden, dat ieder die aan de correctie deelneemt van te voren opgegeven heeft, welke der namen van de hem ingezonden naamlijst van kandidaten hem bekend zijn, opdat op het examenbureau bij de groepsindecling van de subcommissie hiermede rekening kan worden gehouden.

Daarmede wordt voorkomen, dat uit ev. bekendheid met het handschrift men achter het No. weer den persoon zou weten.

Bovendien bestaat de mogelijkheid, dat de voorzitter van gevallen waarover geschil van oordeel bestaat ev. rapporten van opleiders kan raadplegen.

Dit geheel van maatregelen kan met een zekere satisfactie worden voorgedragen als specimen van meest objectieve oordeelvelling, voorzover dat nu eenmaal met menschen mogelijk is.

Daarbij gesteund door de empyrie, dat de goede kandidaten er ten slotte altijd wel komen, zou men dus kunnen concluderen: Het is goed, zooals het is en zoo moet het blijven.

Echter bestaan de examens bij het Instituut zowel voor B & C uit een schriftelijk en een mondeling examen. Nu wil ik het niet hebben over de mondelinge examens, niet, dat daar niets van te zeggen zou zijn, doch deze zijn uiteraard op het puur persoonlijk contact ingesteld en derhalve nu eenmaal subjectief georiënteerd.

Nu is de samenhang tussehen schriftelijk en mondeling zodanig, dat wordt schriftelijk niet voldoende bevonden, men niet opgeroepen wordt voor het mondeling. Dit is een regeling die afwijkt van de gangbare, zooals die officieel o.a. bij M.O. examens geldt.

Daar wordt geen kandidaat de gelegenheid ontnomen om het examen in zijn geheel af te leggen en pas daarna wordt het eindoordeel gegeven. Alleen in die gevallen waar de schriftelijke cijfers dusdanig hopeloos zijn, wordt den kandidaat in overweging gegeven om van het mondeling af te zien; reehtens behoudt de kandidaat de bevoegdheid om zich toch mondeling te laten examinieren, van welk recht bij deze negatieve adviezen sporadisch gebruik gemaakt wordt; aangezien de cijfers toegekend voor het schriftelijk tusschentijds worden medegedeeld, kan de kandidaat zelf zijn kans afwegen of hij met eenen, tweeën of drieën (10 is het hoogste en 5 even voldoende) nog succes kan hebben.

Bij het Instituut valt de slag bij de non-oproeping: afgesneden de mogelijkheid van redres door het mondeling.

Zou het een verbetering zijn indien bij het Instituut de Rijksregeling, zooals die o.m. ook geldt voor het Rijksaccountants-examen werd overgenomen?